

SZABADBATTYÁN NAGYKÖZSÉG

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

a 68/2018. (IV.9.) Korm rendelet 14. melléklete szerint

Elfogadva Szabadbattyán Nagyközségi Önkormányzat Képviselő-testületének
6/2023. (I. 26.) határozatával

TOPO PLAN TERVEZŐIRODA KFT.
2040 BUDAÖRS, PATKÓ UTCA 1. IV.em.31.
TEL: +36 30/246-8132; +36 70/367-5331
E-mail: pocsok@gmail.com

Szabadbattyán Nagyközségi Önkormányzat

8151 Szabadbattyán, Csíkvár tér 1.

Telefon: +22/363-052

E-mail: hivatal@szabadbattyan.hu

Honlap: www.szabadbattyan.hu

JEGYZŐKÖNYVI KIVONAT

Készült Szabadbattyán Nagyközségi Önkormányzat Képviselő-testülete

2023. január 26-i ülésének jegyzőkönyvéből

Szabadbattyán Nagyközségi Önkormányzat Képviselő-testületének 6/2023. (I. 26.) határozata

Szabadbattyán Nagyközség Örökségvédelmi Hatástanulmánya elfogadásáról

Szabadbattyán Nagyközség Önkormányzat Képviselő-testülete megtárgyalta a 1. számú előterjesztést, és az alábbi határozatot hozta:

- I. Szabadbattyán Nagyközségi Önkormányzat Képviselő-testülete Szabadbattyán Nagyközség Örökségvédelmi Hatástanulmányát a jelen határozat. melléklete szerinti tartalommal elfogadja.
- II. Jelen határozat az elfogadását követő napon lép hatályba.

Felelős: Szabó Ildikó polgármester

Határidő: azonnal

Szabó Ildikó s. k.
polgármester

Dornyai Sándor s. k.
jegyző

A kiadmány hitelélül:

Szabadbattyán, 2023. január 31.

Magyar Zoltán
igazgatási irodavezető

SZABADBATTYÁN NAGYKÖZSÉG

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNYA

az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm rendelet 14. melléklete szerint

Megbízó:
Szabadbattyán Nagyközség Önkormányzata
8151 Szabadbattyán, Csíkvár tér 1.

SZAKTERÜLET	NÉV	VÉGZETTSÉG JOGOSULTSÁG	
Generáltervezés	Topo Plan Kft. Tóthné Pocsok Katalin	ügyvezető vezető településtervező TT1 01-5086/06	
Örökségvédelem	Horváth Krisztina	okl. építészmérnök okl. településmérnök településtervező TT 07-0385	
Régészet	ÁSATÁRS Kft. Gallina Zsolt József VIA ANTICA Bt. Dr. Szalontai Csaba Phd	régész, örökségvédelmi szakértő Nyilvántartási szám: 15-020	

Tartalomjegyzék

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT:

- 1.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)
- 1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással
- 1.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára, amely értékkataszterben tartalmazza:
 - 1.3.1. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket,
 - 1.3.2. az országos építészeti örökség elemeit,
 - 1.3.3. a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket.
- 1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit:
 - 1.4.1. településszerkezetet,
 - 1.4.2. telekstruktúrát és az utcavonal-vezetést,
 - 1.4.3. utcaképet vagy utcakép részletet,
 - 1.4.4. egyéb településkarakter elemeket,
 - 1.4.5. építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást,
 - 1.4.6. táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet,
 - 1.4.7. szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort.

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE:

- 2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.
- 2.2. A 2.1. pontban szereplő változások hatásai:
 - 2.2.1. a régészeti örökségre,
 - 2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre,
 - 2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

3. AZ ÉRTÉKVÉDELMI TERV TARTALMAZZA:

- 3.1. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint
- 3.2. az önkormányzati feladatok meghatározását.

ELŐZMÉNYEK

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány Szabadbattyán településfejlesztési koncepciójához készült a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI.8.) Korm. rendeletben megfogalmazott tartalmi követelmények, valamint kötelező műszaki- és hatósági előírások, szakmai szabályok, szabványok betartása mellett a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 83. § (2) bek. előírásai alapján.

1 ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1 A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

Szabadbattyán a régió legfontosabb felszíni vízfolyásának, a Sárvíznek nyugati partján telepedett meg, annak partján található az egykori vára is. A mai Séd–Sárvíz Malomcsatorna mesterségesen kialakított víztest, mely létrehozásának célja a mezőgazdasági vízszolgáltatás és belvízvédelem. Ennek eredeti medre a szabályozatlan Séd, Sárvíz volt, amely a Bakonyban ered, a Veszprémi-fennsíkon át érkezik a Sárrétre. A Séd–Sárvíz-malomcsatorna teljes hossza 71,82 km, ebből a belvízvédelmi szakasz területére 54,68 km esik. Medre 1,5 m³/s vízhozam levezetésére alkalmas, vízhozama a királyszentistváni osztóművel, valamint a szakaszosan elhelyezkedő árapasztókkal szabályozott. A Malomcsatorna kettős működésű csatorna, a belvizek levezetésén kívül a vízjogi engedéllyel rendelkező öntözések és halastavak vízszükségletét biztosítja. Utolsó átfogó rendezése 1980-ban volt.

A Sárrét a középhegység DK-i előterében kialakult tektonikai süllyedékek sorába tartozik. A felszínt folyóvízi és lápi üledékek borítják. A vízrendszer gerincét a Nádor-csatorna adja, amely 110 km hosszon szeli át a Mezőföld és a Sárrét térségét.

A Sárrét a huszadik század elejéig összefüggő vízjárta, mocsaras, lápos vidék volt, amelyet csak az 1920-as években sikerült — ma is élő csatornák hálózatával — többé-kevésbé lecsapolni. A környezeténél mélyebb fekvésű, természetes víztárolóként működő táj azonban esősebb, belvizes időszakokban ma is tocsogós, kisebb-nagyobb tavacsákban bővelkedő világgá alakul, ahol — a magasabb térszínek kivételével — minőségi növénytermesztés nehezen folytatható.

A Sárvíz menti területekre településtörténeti szempontból az jellemző, hogy meder mentén létrejött falvakon és nagyobb településeken kívül nincsenek egyéb, külterületi lakott helyek. Nem ábrázolnak sem tanyás részeket, sem pedig külső szállásokat. Ennek okát elsősorban abban kereshetjük, hogy a természetföldrajzi adottságok ezeken a helyeken voltak a legjobbak. Ebben komoly szerepe lehetett annak is, hogy itt nemcsak a domborzati, vízrajzi adottságok voltak igen kedvezőek, de pl. az utak településszervező hatása is érvényesült, különös tekintettel a Sárréten átvezető hidak és gázlok kiemelkedő jelentőségére.

A felszíni vizek településtörténeti jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, minthogy a 32 régészeti lelőhelyből 30 a település határában folyó felszíni vizek partján került elő.

Az I. katonai felmérésen jól tanulmányozhatók a régió mai lakott helyei. Érdemes felhívni a figyelmet, hogy a 18. század végi alaprajzokból, tájhasználatból milyen pontosan következtethetünk az egykori települések eredeti, archaikus alaprajzára.

A régészeti lelőhelyek felfedezése és lokalizálás tárgykörben általánosságban elmondható, hogy a hidrológia, domborzati és a településtörténeti viszonyok alapján azt valószínűsítjük, hogy az ősi települések természetes határainak egy részét minden bizonnyal a korabeli felszíni vizek alkották, melyek magasabb vízállásnál vagy áradásnál körbevették a dombhákat. A vizek állandósága sem a régi korok emberének, sem a mai kor emberének nem tették lehetővé, hogy a magasabb részeken kívüli területeket akárcsak ideiglenes jelleggel is, de lakhelyként hasznosítsák.

Régészeti, településtörténeti szempontból vizsgálnunk kell a térség úthálózatát is. Az I. és II. katonai felmérésen azt láthatjuk, hogy azok az utak, amelyek a települések közötti kapcsolatot ma is biztosítják, már az I. felmérésen megjelennek és gyakorlatilag a mai napig ugyanazon a nyomvonalon haladnak. A történelmi úthálózat a tájhasználat kapcsolati hálója, amely hosszú évszázadokon, évezredekken át állandó lehetett.

A Malomcsatorna mentén haladó országutak nem csak a helyi kapcsolattartásra szolgáltak, nagyobb, regionális, vagy országos szerepük is volt. Különösen érvényes ez a Szabadbattyántól dél felé haladó országútra, amely minden bizonnyal egy ősi, kereskedelmi útvonal lehetett, amely a Dunántúl déli és északi részei közötti kapcsolatot biztosította.

Az úthálózat vizsgálatakor külön ki kell emelnünk a folyókon — jelen esetben a Malomcsatornán, vagy a Sárréten — átvezető utak, hidak, folyami átkelők és gázlók jelentőségét. Ebből a szempontból megállapíthatjuk, hogy minden, ma is létező környékbeli település rendelkezik és rendelkezett híddal. Ugyanakkor az is látszik, hogy a falvakban található hidakon kívül a folyó egyéb szakaszain nincsenek átkelőhelyek. Ez jól jelzi az úthálózat, a folyami átkelőhelyek településszervező hatását.

Nyilvánvaló, hogy a település létrejöttét és annak államalapítás előtti régészeti képét döntő módon befolyásolta az a tény, hogy Szabadbattyánban található az egyik legfontosabb átkelőhely a Sárréten.

Közismert, hogy a nagyobb és gyakrabban használt utak eredeti nyomvonala minden valószínűség szerint több ezer évre is visszavezethető. Ez az adottság mindenképpen kiemeli az átlagos természetföldrajzi adottságú területek közül a Szabadbattyán térségét, hiszen itt keresztezi egymást a Sárréten átvezető út, és a regionális, vagy országos jelentőségű úthálózat egyik legfontosabb eleme a Szabadbattyántól Simontornya felé vezető országút. Erről az útról már a római időkből tudjuk, hogy a Sopianae és Aquincum közötti országút volt, amely egyidejűleg biztosította a kapcsolatot Brigetio (Szőny) felé is.

A fenti földrajzi helyzet alapján tehát kettős településtörténeti determinációval számolhatunk Szabadbattyán kialakulásánál és fejlődésénél.

Egyrészt mint rendkívül fontos folyami átkelőhellyel kell számoljunk, amely az egyik legfontosabb településalkotó tényező a történeti földrajzban és a régészetben.

Ennek megfelelően már a régészeti korszakokban megfigyelhető a lelőhelyek koncentrációja közvetlenül az átkelőhely előtti magasparton, ahol a mai központ található. Ugyanez a településszervező erő hatott a túlparton is, ahol szintén több korszak régészeti települései találhatók meg a magasparton, mint stratégiai fontosságú helyek.

Az átkelőhelyek védelme és felszíni vizekre épülő katonai védelmi rendszer ősi gyakorlat, melynek természetesen nem csak harcászati, hanem kereskedelmi, és akár igazgatási, gazdasági jelentősége is van. A folyó átkelőhelyei, mint jó helyzeti energiájú helyek egyúttal a piachelyek kedvelt helyszínei is, ahol a legtöbb kereskedő megáll, ahol megpihenhet (szállás, fogadó), mesterembert találhat stb. Ezek a szempontok már önmagukban is képesek az adott helyszín fejlődését elindítani, de együttes jelenlétükkel természetesen ez a folyamat gyorsabban és sokoldalúbban játszódik le.

A magyar államalapítás időszakában kialakuló település súlypontja is a Sárvíz nyugati partján lévő kimagasodáson található, ahol a legkorábbi település létrejöhetett a legfontosabb funkcióval: templom, mint szakrális tér, és valószínűleg piactér is, melyhez csatlakozhatott az igazgatási is.

Ez a történeti településmag az évszázadok során az átkelőhelyen átvezető országút mentén tovább növekedett nyugati és északi irányban, mígnem az 20. század elejére csaknem elérte a mai nagyságát.

A település az I. Katonai felmérésen (18. század vége).

Szabadbattyán legkorábbi megjelenése az írott forrásokban

Battyán. Poss. Bathyan iuxta aquam Saar. (1366: hg. Batthány cs. körmendi llt. Alm. III. lad. 4. n. 1.) Bathyan. (1397: U. o. Alm. III. lad. 4. n. 3., 4. és 5., 1436–39: U. o. n. 37. és 39., 1464: U. o. n. 50. 1489: U. o. n. 59.) Vámjával együtt a simontornyai Laczkfiaké, majd 1397. óta (előbb zálogban, később vétel és kir. adomány útján) a hírneves Battyániaké (battyáni Csapiaké) volt, kik innen vették nevüket. – 1401-ben azonban a fejevári káptalan tartott jogot az itteni hídvámhoz. (Tributum pontis in fluvium Sarvitz in facie terre possessionis Bathyan. – Körmendi llt. Alm. III. lad. 4. n. 19.) Ma Szabad-Battyán (a Battyániaké) és Falu-Battyán, Fejevártól délre.

Petel(y)e. Poss. Petelle. (1434: Fejevári keresztesek konv. házi levéltára, lad. 3. fasc. 5. num. 48.) Poss. Petolye. (1435: Dl. 12684.) Részben a fejevári kereszteseké volt. (1434.) Ma Pötöle néven pusztá, Fejevártól délre, Szabad-Battyán mellett. (Csánki)

A Battyán helynév pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. Eredete talán a magyar Botond-ra vezethető vissza. A Szabad- előtag jelentése pedig „nem falu, mezőváros” (KISS 1988, 508).

1279-ből való oklevél említi először a községet, Battyán néven. Károly Róbert 1326-ban Magyar Pálnak, királyi főtárnokmesternek adományozta a települést. Az itt található sárvízi átkelő miatt a falu a régió stratégiai jelentőségű és vámszedőhelye is volt. Egy 1397-es oklevélben említik először az itt épült várat, amely a település délkeleti részén állt. Később Csikvárnak nevezték. A ma is látogatható épen maradt része a Kulatorony.

A várról igen kevés konkrét adat információ maradt fenn. Igen valószínű, hogy a nagyobb létszámú helyőrség befogadására csak a mocsaras talajba levert fatörzsekből álló palánkvár lehetett alkalmas, melyet kívülről vizesárok is oltalmazott. Az egykori palánkvárat elpusztította az időjárás, míg a három emeletes torony műemlékvédelmi feltárássá és helyreállítására az 1970-es években került sor.

1398-ban Kővágó Örsi György házasság révén megszerezte Battyánt és a környező területeket, gyermekei László és Albert pedig fölvtették a Battyáni nevet.

1543-ban a török elfoglalta a települést, és lerombolta az erődöt, mely a Sárvíz mocsarai közti egyetlen átjárót őrizte. 1543-ban rombolták le a törökök. Egy 1563-as oklevélben az 52 házzal rendelkező Battyán szultáni birtok, ahol 109 fős török őrség állomásozik. Egy 1567-ből származó összeírás szerint kastély és templom is található volt a területén. A törököket 1688-ban űzték ki. Ezután a település újra a Batthyány család birtokába került.

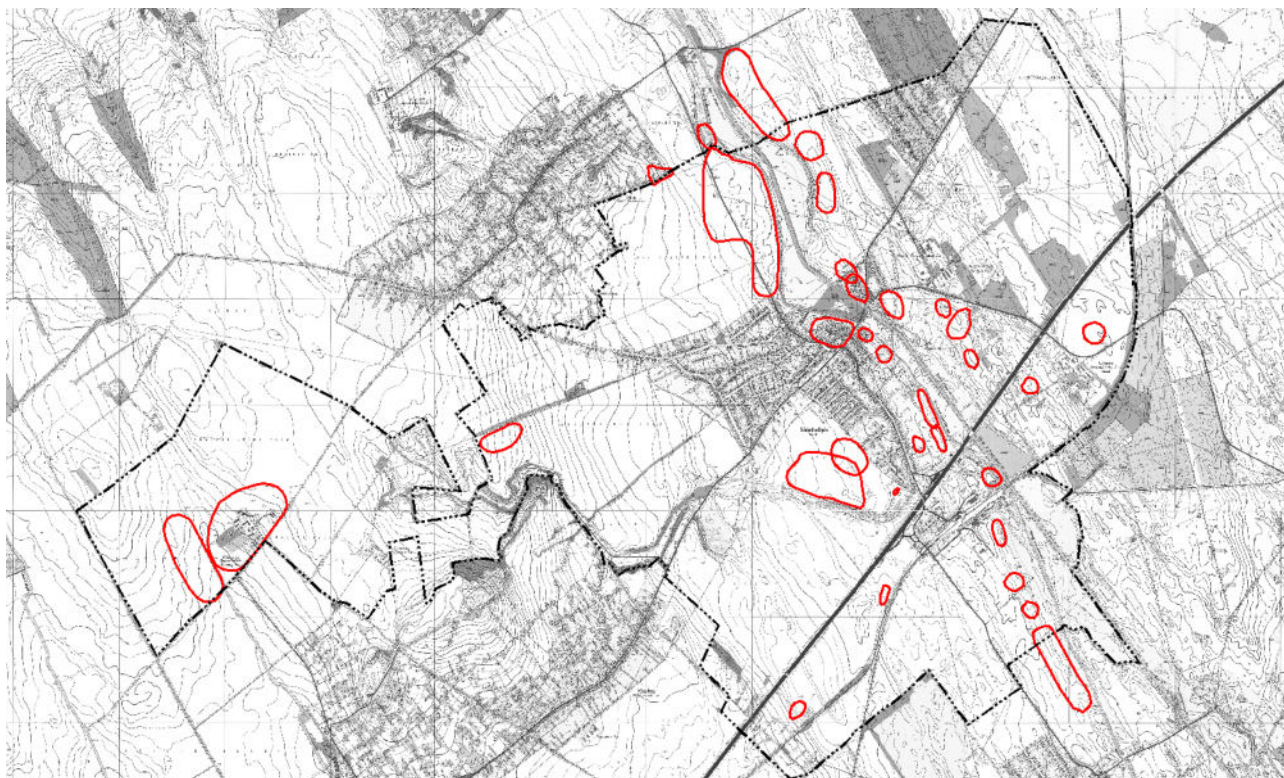
Szabadbattyán határában találták meg Pannónia eddig ismert legnagyobb késő római kori villáját (KÖH 22333. lelőhely). A 110x120 méter alapterületű épület a Sopianae (Pécs)–Brigetio (Szőny), Sopianae–Aquincum út mellett fekszik. A villa feltárását 1993-ban kezdték meg, s a munka ma is tart.

1.2 Szabadbattyán régészeti örökségének felmérése

A település közigazgatási határában komplex régészeti topográfiai kutatás zajlott a Magyarország Régészeti Topográfiája program keretében 1988–1991 között. Ennek során régészeti terepbejárással mérték fel a település régészeti érintettségét. A munka természetesen érintette az addig ismert lelőhelyeket, és ezen felül számos újjal is bővült a szabadbattyáni lelőhelyek listája. 1988 óta a lelőhelyek száma mindössze 2 darabbal szaporodott, ami jól jelzi a korábbi felmérés megbízhatóságát.

Szabadbattyán területén 6 lelőhelyen folyt eddig feltárás (22325, 22329., 22390., 21705., 22331., 22333.), és néhány beruházáshoz kapcsolódó régészeti felmérés, örökségvédelmi hatástanulmány is készült a területről.

A település közigazgatási határán belül a legfrissebb közhiteles régészeti lelőhely nyilvántartás szerint 33 régészeti lelőhely található. Ez a szám a terület nagyságához képest meglehetősen alacsonynak mondható, ami valószínűleg a terület földrajzi adottságaival függ össze.

A Szabadbattyán területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A lelőhelyek döntő többsége mindössze a felszíni leletek alapján ismert, jórészt egykori településnyom. Kisebb részben pedig különböző korszakokból származó temetőket is ismerünk. Fontos régészeti emlék lehet továbbá a római kori településekhez kapcsolódó úthálózat is, amelynek előkerülésére igen nagy az esély, különösen a korszak kiemelkedő fontosságú lelőhelyeinek közelében.

A mostani hatástanulmányunk elkészítéséhez a regisztrált lelőhelyeket a helyszínen megtekintettük, és igyekeztünk újabb megfigyeléseket is tenni.

A településen nyilvántartott régészeti lelőhelyek közül szakmai jelentőségük alapján az alábbiakat szükséges kiemelni:

22333 azonosító számú Sárvíz-Malom-csatorna régészeti lelőhely: kiemelt védettségű római kori település 117293/1994. XXVII-253. MKM miniszteri határozat (kelt: 1994.06.22.). A lelőhely évtizedek óta ismert, az első feltárások még az 1970-es években kezdődtek meg. Nádorfi Gabriella vezetésével 2006-ig rendszeresen folytak itt ásatások melyek eredményeként egy késő római villa és környezete került elő, földfelszíni álló falakkal, és ezen kívül népvándorlás kori és Árpád-kori településnyomok is ismertek innen.

A nagy kiterjedésű lelőhely a Székesfehérvár melletti Gorsium irányába haladó fontos római út mentén, a Sárrét partján helyezkedik el.

A lelőhelyből eddig feltárt felületek ma nem látogathatóak, területét teljesen benőtte a növényzet.

A lelőhely még nem feltárt részei jelenleg is szántóföldi művelés alatt vannak, várva az időt, amikor feltárásuk megtörténhet.

21705: Az Iskolaudvar néven ismertté vált régészeti lelőhely a településközpontban található a 70-es út északi oldalán. 1981-ben folyt itt régészeti ásatás, melynek eredményeként előkerült a település késő középkori nyomai mellett egy őskori és avar kori település is.

A lelőhely műemléki védettséget is élvez az itt található Nepomuki Szent János szobor miatt.

22331: 16. századi lakótorony. A Kula-torony Szabadbattyán területén, a Sárvíz egyik régi átkelőhelyénél fekszik.

Három emeletes, 10×10m-es alaprajzú, 8 támpilléres torony. Valószínűleg a 16. század első felében építették, durván nagyolt kövekből, kétoldalt rakott, középen pedig öntött technikával. 1955. április 15-én Fitz Jenő ásatást végzett a Kula-torony udvarán. Az ásatás során az erődítést körülvevő árkot és a palánkfal alapját tárta fel.

1.3 A védett műemléki értékek települési értékleltára

1.3.1. A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek

Szabadbattyán közigazgatási területe nem érintett sem világörökségi, sem világörökségi várományos helyszín által.

1.3.2. Az országos építészeti örökség elemei

Szabadbattyán közigazgatási területén 2 műemléki nyilvántartásban szereplő építmény található, melyekhez műemléki környezet is tartozik.

Mindkét műemlék a település középkori előzményének emléke. Nepomuki Szent János az utazók, a vízen átkelők védőszentje, akinek kultusza a barokk korban alakult ki. A szobrokat jellemzően olyan helyeken állították fel, ahol az országút nagyobb, jelentősebb felszíni vizet keresztezett.

A lakótorony az átkelőhely stratégiai jelentőségét hangsúlyozza, és nyilvánvalóan a katonai védelem létét igazolja.

törzs-szám	azono-sító	helység	cím	név	védelési ügyiratok	helyrajzi szám
1741	3792	Szabadbattyán	Kula tér	Öregtorony	863-4/1953. FOM, 22509/1958. ÉM 120344/1958. MM	54
9708	3793	Szabadbattyán	Csíkvár tér	Nepomuki Szent János szobor	15078/17/1984. OMF	1320

Szabadbattyán műemléki nyilvántartás – forrás Miniszterelnökség

törzs-szám	azono-sító	helység	cím	név	védelési ügyiratok	helyrajzi szám
1741	22338	Szabadbattyán		Öregtorony ex-lege műemléki környezete		048, 60, 59, 58, 57, 56, 53, 52, 49
9708	22339	Szabadbattyán		Nepomuki Szent János szobor ex-lege műemléki környezete		1323, 1322, 1319, 1377, 1312/2, 1309, 1306, 631, 92, 91, 90

Szabadbattyán műemléki környezet nyilvántartás – forrás Miniszterelnökség

1.3.3. Védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és nyilvántartott régészeti lelőhelyek.

A Szabadbattyán közigazgatási területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek jegyzékét az alábbi táblázat tartalmazza.

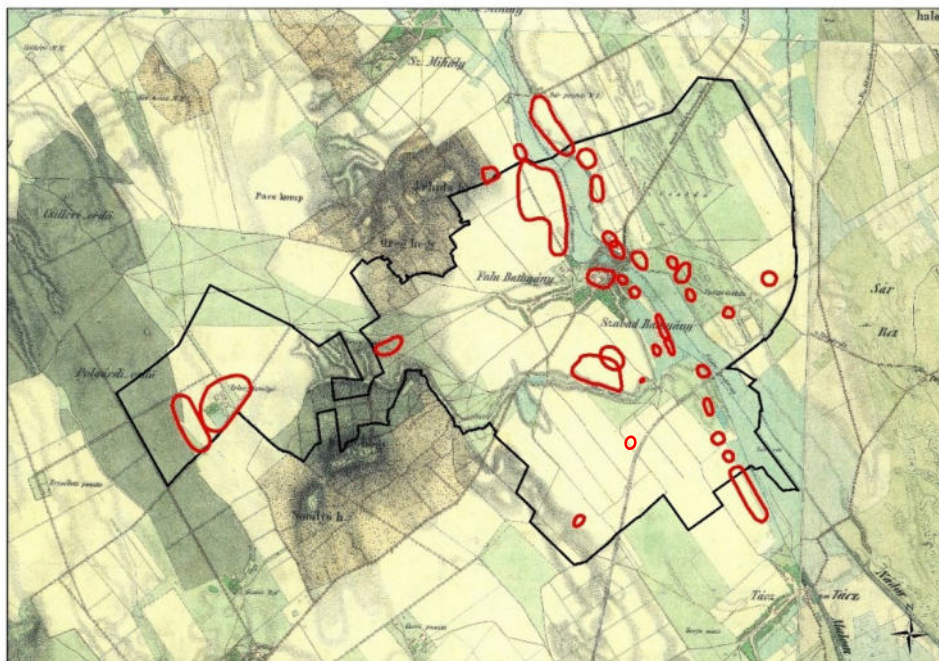
Azonosítószám	Település	Megnevezés	védelem	Érintett Helyrajzi számok
21695	Sárszentmihály (Szabadbattyán területén)	Vargakúti dűlő	szakmai	0154/18, 0154/26, 0154/27
22544	Sárszentmihály (Szabadbattyán területén)	MRT 10/7. lelőhely	szakmai	0150/51
21705	Szabadbattyán	Iskolaudvar	szakmai	1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1300/1, 1300/2, 1300/3, 1301, 1302/1, 1302/3, 1302/4, 1303/1, 1303/2, 1304/1, 1304/2, 1304/4, 1304/5, 1305/1, 1305/2, 1305/3, 1306, 1309, 1311/2, 1312/1, 1312/3, 1312/5, 1312/6, 1312/7, 1312/8, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1377
21706	Szabadbattyán	Külsapda	szakmai	039/13, 039/4, 039/5, 039/6, 039/7, 039/9
21707	Szabadbattyán	Felső-Somlyó	szakmai	0128/1, 0129, 0130/10, 0130/11, 0130/2, 0130/3, 0130/4, 0130/5, 0130/6, 0130/7, 0130/8, 0132/17, 0132/26, 0132/27, 0132/48, 0132/49, 0132/50, 0132/51, 0132/52, 0132/53
22331	Szabadbattyán	Kula	szakmai	048, 49, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67
22333	Szabadbattyán	Sárvíz-Malom csatorna	kiemelten védett védelmi aktus: 117293/1994. XXVII-253. MKM	0146/4, 0146/44, 0146/5, 0146/50, 0146/51, 0146/57, 0146/59, 0146/6, 0146/61, 0146/7, 0148, 0149, 0150/1, 0150/10, 0150/11, 0150/12, 0150/13, 0150/14, 0150/15, 0150/16, 0150/17, 0150/18, 0150/19, 0150/20, 0150/21, 0150/22, 0150/23, 0150/24, 0150/25, 0150/26, 0150/27, 0150/28, 0150/29, 0150/30, 0150/31, 0150/32, 0150/33, 0150/34, 0150/35, 0150/36, 0150/37, 0150/38, 0150/39, 0150/4, 0150/40, 0150/41, 0150/42, 0150/43, 0150/44, 0150/45, 0150/46, 0150/47, 0150/48, 0150/49, 0150/5, 0150/50, 0150/51, 0150/6, 0150/7, 0150/8, 0150/9, 1268/1
22606	Szabadbattyán	MRT 11/4. lelőhely	szakmai	048, 108, 109, 110, 111, 112/1, 112/4, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 173/11
22607	Szabadbattyán	MRT 11/5. lelőhely	szakmai	049/10, 049/2, 049/3, 049/4, 049/5, 049/6, 049/7
22608	Szabadbattyán	MRT 11/6. lelőhely	szakmai	049/10, 049/7, 049/8, 049/9
22609	Szabadbattyán	MRT 11/7. lelőhely	szakmai	221, 222, 223, 224, 225, 226, 227/1, 227/2, 228
22610	Szabadbattyán	MRT 11/8. lelőhely	szakmai	066/3, 066/4, 066/5, 066/6

Szabadbattyán Nagyközség
Örökségvédelmi Hatástanulmány

22611	Szabadbattyán	MRT 11/9. lelőhely	szakmai	068/3, 070/6, 070/7, 070/8, 070/9
22612	Szabadbattyán	MRT 11/10. lelőhely	szakmai	068/5, 070/15, 070/16
22613	Szabadbattyán	MRT 11/11. lelőhely	szakmai	0154/16, 0154/18, 0154/26
22614	Szabadbattyán	MRT 11/12. lelőhely	szakmai	0154/12, 0154/13, 0154/14, 0154/15, 0154/18
22615	Szabadbattyán	MRT 11/13. lelőhely	szakmai	0154/1, 0154/22, 0154/25, 0154/33, 1338/1, 1338/10, 1338/11, 1338/12, 1338/13, 1338/14, 1338/15, 1338/7, 1338/8, 1338/9, 1342, 1343, 1344, 1345/1, 1345/2, 1346/1, 1346/2, 1347, 1348, 1360
22616	Szabadbattyán	MRT 11/14. lelőhely	szakmai	5273, 5274, 5275, 5276, 5277, 5278, 5279, 5291, 5292, 5293, 5294, 5295, 5296, 5297, 5298, 5299, 5300, 5307, 5315, 5316, 5317, 5318, 5319, 5320, 5321, 5322, 5323, 5324, 5335, 5336, 5337, 5338, 5339, 5340, 5341, 5342, 5343, 5344, 5353, 5364, 5365, 5366, 5367
22617	Szabadbattyán	MRT 11/15. lelőhely	szakmai	2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2084, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094
22618	Szabadbattyán	MRT 11/16. lelőhely	szakmai	0101/32, 0101/33, 0101/34, 0101/59, 0101/60, 0101/61, 0101/62, 099, 2493, 2494, 279/5, 279/6, 296/4, 332/1
22619	Szabadbattyán	MRT 11/17. lelőhely	szakmai	039/9
22620	Szabadbattyán	MRT 11/19. lelőhely	szakmai	039/1, 039/2, 039/3, 039/4
22621	Szabadbattyán	MRT 11/20. lelőhely	szakmai	0117/105, 0117/106, 0117/107, 0117/108, 0117/109, 0117/110, 0117/111, 0117/112, 0117/113
22622	Szabadbattyán	MRT 11/21. lelőhely	szakmai	041/1, 041/2, 042/10, 042/9, 45/14, 45/15, 45/16, 45/17, 45/18
22623	Szabadbattyán	MRT 11/22. lelőhely	szakmai	0130/4, 0131/10, 0131/11, 0131/12, 0131/13, 0131/14, 0131/15, 0131/8, 0131/9, 0132/33
22624	Szabadbattyán	MRT 11/25. lelőhely	szakmai	1343, 1344, 1345/1, 1346/2, 1347, 1348, 1349, 1350/1, 1350/2, 1350/3, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357/1, 1357/2, 1358/1, 1358/2, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364/1, 1364/2, 1365/2, 1366/2, 1367/2, 1368/2, 1369/2, 1370/2, 1377
22625	Szabadbattyán	MRT 11/28. lelőhely	szakmai	084/5, 084/6, 085
51624	Szabadbattyán	Inzsenér-dűlő	szakmai	0101/32, 0101/33, 0101/34, 0101/57, 0101/59, 0101/60, 0101/61, 0101/62, 0101/63, 0101/64, 098/11, 099, 279/11, 279/15, 279/5, 279/6, 279/7, 279/8, 279/9
51625	Szabadbattyán	Inzsenér-dűlő II.	szakmai	097/3, 098/5, 098/7
77623	Szabadbattyán	Közraktár	szakmai	052/2, 053/10, 053/2, 053/27, 053/3, 053/8, 053/9, 060/3

Szabadbattyán Nagyközség
Örökségvédelmi Hatástanulmány

29250	Tác (Szabadbattyán területén)	MRT 13/18. lelőhely	szakmai	066/10, 066/16, 066/17, 066/18, 066/19, 066/20, 066/9
37443	Úrhida (Szabadbattyán területén)	Arany J. utca	szakmai	0146/88, 0146/89, 0146/90, 0146/91, 0146/92, 0146/93
97591	Szabadbattyán	Középső-dűlő	nyilvántartott régészeti lelőhely	087/15, 087/16

A Szabadbattyán területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek a II. Katonai felmérésen. – adatforrás: Miniszterelnökség

1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára:

Szabadbattyán Nagyközségi Önkormányzat képviselő-testülete 2017-ben alkotta meg a településképi védelméről szóló 19/2017. (XI.29.) számú rendeletét, amely a következő helyi védelemi elemeket nevesíti:

1.4.1. Településszerkezet

Településszerkezet tekintetében nem állapít meg külön védendő elemet.

1.4.2. Telekstruktúra és az utcavonal-vezetés

Telekstruktúra és az utcavonal-vezetés tekintetében nem állapít meg külön védendő elemet.

1.4.3. Utcakép, vagy utcakép részlet

Utcakép, vagy utcakép részlet tekintetében nem állapít meg külön védendő elemet.

1.4.4. Egyéb településkarakter elemek

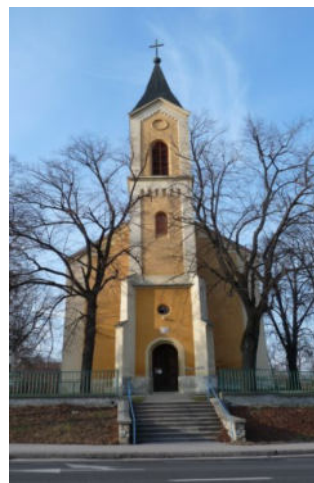
Egyéb településkarakter elemek tekintetében nem állapít meg külön védendő elemet.

1.4.5. Építményrészlet, vagy az alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

Az alább felsorolt építmények tekintetében a településképi rendelet helyi védelmet állapít meg:

1. református templom	Petőfi S. u.	Hrsz.: 985/1
2. lakóház	Petőfi S. u. 60.	Hrsz.: 1149/5
3. lakóház	Petőfi S. u. 71.	Hrsz.: 909
4. lakóház	Petőfi S. u. 72.	Hrsz.: 1143/1
5. lakóház	Kossuth L. u. 12.	Hrsz.: 996
6. lakóház	Kossuth L. u. 20.	Hrsz.: 992

7. lakóház	Dózsa Gy. u. 5.	Hrsz.: 1105
8. lakóház	Dózsa Gy. u. 15.	Hrsz.: 1100
9. lakóház	Dózsa Gy. u. 21.	Hrsz.: 1097/2
10. lakóház	Dózsa Gy. u. 28.	Hrsz.: 1052
11. lakóház	Dózsa Gy. u. 31.	Hrsz.: 1092
12. kereszt	Árpád u.	Hrsz.: 731/3
13. lakóház	Széchenyi u. 26.	Hrsz.: 180
14. lakóház	Széchenyi u. 39.	Hrsz.: 352/1
15. lakóház	Széchenyi u. 41.	Hrsz.: 351
16. lakóház	Széchenyi u. 56.	Hrsz.: 206
17. lakóház	Széchenyi u. 58.	Hrsz.: 207
18. lakóház	Széchenyi u. 60.	Hrsz.: 209
19. lakóház	Széchenyi u. 62.	Hrsz.: 210
20. lakóház	Széchenyi u. 66.	Hrsz.: 212
21. lakóház	Nádor u. 5.	Hrsz.: 588
22. lakóház	Nádor u. 42.	Hrsz.: 103/2
23. lakóház	Csíkvár tér 7.	Hrsz.: 1317
24. lakóház	Kula tér 8.	Hrsz.: 59
25. katolikus templom	Balatoni u.	Hrsz.: 1320
26. általános iskola	Iskola u. 7.	Hrsz.: 1319

1.4.6. Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet

Helyi jelentőségű természetvédelmi területként rögzíti a Cifra kertet (27. sorszámmal), a következő hrsz. érintettséggel: 1335/1, 1335/2, 1335/3.

1.4.7. Szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

Nem állapít meg külön védendő elemet.

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE:

2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.

2.2.1. Változások hatása a régészeti örökségre

A tervezési fázisban több olyan területfelhasználás változtatási igényről van tudomásunk, ami a terepfelszínt és az alatta lévő területet kis mélységben érinti.

A Szabadbattyán 09/33 és 09/34 hrsz-ú területen 1889 számú napelemes kiserőmű, amely 2018 áprilisi építési engedéllyel rendelkezik. Az építési engedélyben régészeti érintettségéről nincs szó és a hatályos tervek sem jelölnék a korábbi adatszolgáltatásra támaszkodóan régészeti lelőhelyet.

A másik lehetséges változtatás még csak az önkormányzati határozattal támogatott kérés szintjén van (132/2018 (XI. 24) önk. hat.). A környékbeli településeken működő motocross sportegyesület szeretné a Csillagvölgy 0119 hrsz-ú területet gyakorló pályaként különleges beépítésre nem szánt sport területnek átminősíttetni.

A 132/2018 (XI. 24) önk. hat. rendelkezik arról, hogy az Önkormányzat a Polgármesteri Hivatal előtt új közterületet kíván kialakítani „Csíkvár köz” elnevezéssel a 1304/1 hrsz-ú területen. A fejlesztési terület a 21705 számú régészeti lelőhelyet érinti. Emiatt a fejlesztés engedélyeztetése során — a részletes műszaki tartalom birtokában — ki kell kérni az illetékes szakhatóság véleményét.

Ugyanez az önkormányzati határozat rendelkezik arról is, hogy a Budapest–Balaton kerékpárút nyomvonalát közlekedés technikai szempontból felül kell vizsgálni, és ezzel egyidőre a 1312/2 hrsz-ú területet a nyomvonal részének nyilvánítja. Ez a tervezett változtatás ugyancsak érinti a 21705. számú régészeti lelőhelyet ezért a hatáscsökkentés érdekében a hatályos örökségvédelmi rendelkezéseket be kell tartani.

A régészeti lelőhelyek általános védelem alatt állnak. A hatályos kulturális örökségvédelmi törvény (2001. LXIV. törvény) ugyanis kimondja, hogy „3. § A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket – így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell végezni.”

Ezek mellett azt is hangsúlyozza, hogy „A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzeti szervek, az egyházi jogi személyek, a civil és gazdálkodó szervezetek, valamint az állampolgárok számára.”

A törvény értelmében ugyanis a „8. § (1) A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon, és e törvény erejénél fogva védelem alatt áll.”

Ezen nagyon fontos elvek kiemelése után a törvény arról is rendelkezik, hogy „19. § 54 (1) A földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyon kitermelését is (a továbbiakban együtt: beruházások), a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.”

Nagyon fontos, hogy „A régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.”

A legmagasabb védeltséget élvez a 22333 számú, kiemelt védeltségű római kori település. A hatályos rendelkezés szerint

12.§ Az ország kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű nyilvántartott régészeti lelőhelyeit jogszabályban kell védetté nyilvánítani.

13.§ (1) A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely a lelőhelynek akár részleges állapotromlását eredményezheti.

(2) A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyhez védőövezetet lehet kijelölni.

(3) A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhely kategóriába kell sorolni.

(4) Kiemelten védett az a lelőhely, mely kivételes tudományos jelentőséggel, és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír. Fokozottan védett az a régészeti lelőhely, melynek tudományos jelentősége megállapítható, és egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír.

Noha általános védelem alá esnek, a műemléki védettség miatt ki kell emelnünk két régészeti lelőhelyet is, melyek régészeti szempontból is kiemelt figyelmet kell kapjanak.

A 21705. számú, Iskolaudvar néven ismertté vált régészeti lelőhely a település késő középkori nyomait rejtja, ami kiegészül az itt álló Nepomuki Szent János műemléki védett környezetével.

Ugyancsak jelentős régészeti lelőhelynek számít a 22331. számon nyilvántartott középkori torony is, amely szintén műemléki környezettel kiegészülve szerepel a műemléki nyilvántartásban.

A lelőhelyek többsége általános veszélynek van kitéve, hiszen a nagyüzemi szántóföldi gazdálkodás, vagy az erdőgazdálkodás (elsősorban a telepítés) tevékenységei már elérhetik a régészeti korú leletek, vagy lelőhelyek mélységét és ezzel veszélyeztetik azok épségét. Ezek azonban nem olyan tevékenységek, amelyek a jogszabályokban, mint lelőhelyek épségét veszélyeztető munkákként szerepelnének. Emiatt a szántóföldi művelés korlátozás nélkül folytatható a lelőhelyek felszínén is.

A mezőgazdasági műveléshez kapcsolódó beruházások (pl. földbe telepített öntözőrendszer kiépítése), az infrastruktúra fejlesztése, vagy bármilyen ipari tevékenység kezdése ugyancsak érintheti a lelőhelyek területét, ezért az örökségvédelmi szempontokat ezen eljárások esetében is nagy figyelemmel kell kísérni.

Lakott, beépített területen 6 lelőhely található (37443, 21705, 22331, 22615, 22624, 22622). Ezek a lelőhelyek azért vannak nagyobb veszélynek kitéve, mert lakóövezetben találhatók, ahol az építési tevékenységek intenzívebben érinthetik épségüket.

Ugyancsak építési tevékenység miatt van nagyobb kockázatnak kitéve a 21707 sorszámú lelőhely, amely az egykori Szovjet-Magyar barátság TSZ helyén található, ugyancsak részben beépített környezetben.

A régészeti lelőhelyek jogszabályban biztosított védelme, a hozzá kapcsolódó engedélyeztetési eljárások és örökségvédelmi folyamatok kellő biztosítékot jelentenek arra, hogy a lelőhelyek épsége megmaradhat.

2.2.2. Változások hatása a történeti településre, a település- és tájszerkezetre

A koncepcióban megfogalmazott jövőkép mind a településképp mind a tájszerkezet alakulására pozitív hatással lesz.

A módosítások nem eredményeznek jelentős változást, azok főként a településszerkezet finomítását, korrekcióját jelentik. A tervezett vonalas elemek megvalósulása a történeti településszerkezet megosztottságát csökkenti, a településképp egységes megjelenését növeli.

2.2.3. Változások hatása a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

A településrendezési változások a nagyközség műemlékeit nem érintik.

3. AZ ÉRTÉKVÉDELMI TERV TARTALMAZZA:

3.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Az értékleltárban szereplő értékek megőrzése csak a településrendezési eszközök a településképi rendelet együttes alkalmazásával, azok összhangjával biztosítható.

Az értékek megőrzését segítő szempontok és követelmények, melyeket a településszerkezeti terv, a helyi építési szabályzat és szabályozási terv biztosít:

- Megfelelő területfelhasználás alkalmazása, melynek során lehetővé válik a védett értékek szerepüknek, rendeltetésüknek megfelelő használata, az esetlegesen nem használt épületek újrashasznosítása,
- Az egyes övezetekben, építési övezetekben a védett értékkel összhangban lévő szabályozási paraméterek alkalmazása (illeszkedő épületmagasság, a legnagyobb beépíthetőség mértéke, legkisebb zöldfelület mértéke).
- A telekalakítás szabályainak oly módon történő meghatározása, hogy az a történeti településszerkezet megőrzését segítse.

Az értékek megőrzését segítő szempontok és követelmények, melyeket a településképi arculati kézikönyv és a településképi rendelet biztosít:

- helyi védelem elrendelése
- az épülettömeget befolyásoló paramétereket meghatározása
- a homlokzat kialakítása,
- az alkalmazható díszítőelemeket
- a tetőforma meghatározása
- az épületszínezés, anyaghasználat
- a műszaki berendezések, reklámok elhelyezése.

A védett értékek fennmaradásához célszerű lenne egy megfelelő támogatási rendszer kidolgozása.

Régészeti értékek esetében

Nem ismert, a jelenlegi mezőgazdasági tevékenységből és az egyes beépítési változásokkal, infrastruktúra fejlesztéssel járó, általános kockázatoknál nagyobb, a lelőhelyek állapotát veszélyeztető kiterjedtség. A településrendezés során figyelembe kell venni azonban, a területet tagoltságából fakadó, egyedi településtörténeti adottságokat.

3.2. Önkormányzati feladatok

A településképi és az épített értékek védelmének érdekében Szabadbattyán Nagyközség Önkormányzat Képviselő-testülete elfogadta Településképi Arculati Kézikönyvét és településképi védelméről szóló rendeletét (19/2017. (XI.29.) ök. rendelet) melyben a településképi, és az értékek megőrzését biztosítandó előírások szerepelnek.

A területfelhasználás változással érintett területek esetében törekedni kell a régészeti örökség bolygatatlan megőrzésére. Ha ez nem lehetséges, akkor a veszélyeztetett lelőhely megelőző feltárásáról gondoskodni kell. A régészeti lelőhelyek védelme érdekében a 2001. évi LXIV. törvény, illetve a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet rendelkezései alapján kell eljárni.

Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhely előkerülése esetén, 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) rendelkezései az irányadóak.